

Udvikling eller afvikling af Norges træbygningskunst

HARALD LANGBERG: STAVKIRKER *København 1972 (eget forlag) illustreret. 71 sider. 38.50 kr.*

Harald Langberg fornægter ikke sin kærlighed til Norge. Den mere end anes som baggrund for det stærkt personlige erindringsbillede fra krigens – og efterkrigstidens – Norge »Håkon den Store« i samlingen »Arkitekturens oprindelse og andre perspektiver« fra 1963, netop et af de »perspektiver«, som udvider horisonten i disse essayistiske småstykker. Og den træder klart for dagen i den introduktion til Nationalmuseets udstilling af norske stavkirkeportaler foråret 1972, som han som chef for museets 2. afdeling nu har udsendt på eget forlag som »en hilsen til Norge i anledning af rigsjubiléet 872–1972«. På fødselsdagsbordet må det lille skrift have præsenteret sig smukt, tiltalende alene ved sit udvortes: pæne opslag, behageligt format og stort, velvalgt illustrationsmateriale. Helhedsbillederne kan nok virke lidt for gnidrede, men detaillerne er skarpe – og i overtal. Det fortjener særlig omtale, at illustrationerne virkelig *illustrerer* den sammenhæng, de indgår i; det modsatte er efterhånden ikke helt sjældent.

Billedernes overflod til trods er Langbergs bog dog mindst af alt et »billedværk«, hvis forbindende tekst kan springes over efter behag. Skønt det skrevne fylder mindre end halvdelen af sidetallet og i hele sin enkle, uopstyltede form kun synes henvendt til den »dannede almenhed«, Langberg vel er en af de sidste, der skriver for, står der meget på de få linier. Der står også meget imellem dem, og det er nok mest ment som en lille hilsen til »de mange lærde venner«, forfatteren indledningsvis tilegner sit lille skrift.

Emnet appellerer utvivlsomt til megen åndfuld æstetiseren, men Langbergs fremstilling bæres af stor enkelhed. Alle kan følge med, da forfatteren i bogstaveligste forstand begynder fra grunden, d. v. s. fra selve bygningsgrunden. Når bygninger helt af træ har kunnet overleve i et fugtigt klima som det norske, skyldes det – foruden en stadig, mere eller mindre omhyggelig vedligeholdelse af tagets spån – den omtanke, hvormed den sårbare trækonstruktion er holdt fri af fugt fra neden. De »stave«, som stavkirkerne har navn efter, er de store sammenpløjede lodrette planker, der danner væggene, rejsningsved, som nordmændene selv kaldte dem. Mens Trelleborg-husenes jordgravede »stave« er rådnet over i løbet af en menneskealder, har stavkirkernes klaret sig til vore dage. En del af hemmeligheden er formentlig, at disses vægge i modsætning til andre bygninger ikke bærer sig selv, så lidt som loftet. Stavene udgør en »svævende« konstruktion på en fodrem, der er lagt hen over fire svære grundstokke, som igen hviler på et tørt underlag, f. eks. af sten inde under bygningen selv. Det er vigtigt at få dette træk frem, for ud fra dette (og andre) konstruktive forhold kan stavkirkernes principielle karakteristika afledes, således den »basicale« grundform med åben tagstol båret af stolper (»master«), der er tappet ned i de fire grundstokke og foroven afstivet ved buer (»knæ«) og kryds. Som det indre bliver også det ydre et logisk udtryk for stavbygningens tekniske struktur.

Nu er det jo klart, at de bærende syldsten ikke nødvendigvis efterlader spor i jorden og i hvert fald ikke »stolpehuller«, hvilket igen betyder, at det ikke altid vil være muligt at fastslå eksistensen af en oprindelig stavkonstruktion forud for en senere stenkirke. Og modsætningsvis slutter Langberg, at de spor af jordgravede konstruktioner, som danske kirkeundersøgelser i de senere år har bragt for dagen, ikke giver sikkerhed for, at vi i »Danmark har haft stavkirker, som de berømte norske«. Disse repræsenterer konstruktivt et senere trin, men heldigvis er der 1965 under kirken i Jelling påvist to rækker meget store sten, der kan have båret en trækirke af denne – man kunne fristes til at sige: norske – type. Omvendt synes der – hvad Langberg ikke meddeler – ved Christies udgravninger under Urnes kirke i Norge skabt vished for, at den ældste kirke på dette sted har været jordgravet.

Dette er for så vidt det nærmeste, Langberg her kommer det ømtålelige emne, der for mange forskere let bliver det alt overskyggende, spørgsmålet om kirkernes absolutte og relative kronologi. Det værdifulde katalog over de 27 endnu eksisterende stavkirker i Norge, der afslutter bogen, viser kun alt for tydeligt, hvor unøjagtig og tilsyneladende vilkårlig enhver datering er, fordi den bliver afhængig af ydre og ofte tilfældige »stiltræk« i en bygningstradition, hvis væsentligste drag er kontinuiteten. Generelt ses dog at de yngre forskere skyder byggetiden op i højmiddelalderen, mens det for en ældre generation af lærde synes at have været afgørende med en så tidlig og »oldnordisk« datering som mulig. For Langberg er den åbne dateringsramme, afgrænset af det norske ærkesædes oprettelse 1152 og den sorte død (ca. 1350), imidlertid tilstrækkelig, fordi han ikke som de fleste kunst- og kulturforskere er ude i det ærinde, at han for enhver pris vil finde *udvikling*. Ved synet af Urnes-skæringerne har han ikke følt at stå ved begyndelsen til en selvstændig norsk bygningskunst, men tværtimod registreret disse – hvad alle synes enige om – ældste stavkirkelevn i Norge som begyndelsen til *afviklingen* af en højt udviklet træbygningsskulptur, hvis ædleste blomster – vikingetidens høvdingegårde og kongehaller – ellers længst er visnet. Det interessante ved stavkirkerne er derfor ikke deres mulige relation til den sejrrigt fremtrængende stenarkitektur, men de træk, der peger bagud – det er som efterklange af et højaristokratisk træbyggeri, at han – og vi med ham – oplever Norges stavkirker.

Som tilfældige levn fra en stor og forfinet bygningstraditions slutfase er der naturligvis ikke megen rimelighed i at vurdere monumenterne efter »udviklingslinier« og søge efter træk, der fra det primitive peger frem mod den fuldt udviklede form. Også den, der ikke selv har stået ved Urnes og haft det stor-slåede skue over Sognefjorden, vil være tilbøjelig til at følge Harald Langberg i hans fornægtelse af den kunsthistoriske udviklingslæres dogmer. Som videnskabelig grundholdning synes denne for ham så karakteristiske opfattelse i hvert fald mere virkelighedsnær end den, der kun tillægger fænomenerne en betydning som stadier i et forløb.

Flemming Jerk